INTERVIEW

EEN HORNEMANN HUIS IN EINDHOVEN

In deze tijd van maatschappelijke polarisering en radicalisering is het verhaal van de Eindhovense broertjes Lex en Edo Hornemann onverminderd actueel. Zij werden op 20 april 1945 op gruwelijke wijze vermoord door de Nazi's. Omdat dit nooit meer mag gebeuren, geeft achterneef Martijn Docters hun geschiedenis een stem. Hij wil een Hornemann Huis oprichten in de stad.

TEKST HANS MATHEEUWSEN | FOTO'S EDDIE MOL

In de familie werd niet veel over hun lot gesproken. Het was een soort taboe. Maar ik dacht: Daar ga ik iets mee doen", zegt Martijn Docters. Hij kijkt er veelbetekenend bij. Het verhaal van Lex en Edo Hornemann spreekt dan ook tot de verbeelding. Journalist Lout Donders tekende het op in het boekje 'De meedogenloze moord op Edo en Lexje Hornemann' dat vorig jaar in eigen beheer werd uitgegeven.
Martijn staat inmiddels met regelmaat op de planken om het aangrijpende verhaal te vertellen aan scholieren. Hij is ondernemer oftewel ,,entrepreneur pur sang", zoals hij zelf omschrijft. De geboren en getogen Stratummer bedenkt, ontwikkelt en maakt spellen voor theaters en musea om zo de beleving te vergroten. De Schalm in Veldhoven en de Kattendans in Bergeijk zijn daar voorbeelden van. „Ik ben creatief. Dit is wat ik doe: dingen bedenken: concepten en spellen. Via mijn bedrijf Doc's Design.
Maar nu heb ik een ander plan."

Martijn heeft zijn zinnen gezet op de vestiging van een Hornemann Huis in Eindhoven. De joodse broertjes woonden met hun vader en moeder in de Schrijversbuurt en wel op het adres Staringstraat 29, voordat ze plaats moesten maken voor het gezin van een NSB'er en gedwongen verhuisden naar de Gagelstraat. Dat huis is afgebroken, de Staringstraat is particulier bezit en bewoond. Om de hoek staat de Heilig Hart-kerk leeg… Martijn is in gesprek met de huurder om te kijken of dit wellicht mogelijkheden biedt.
Aan ideeën geen gebrek bij de Eindhovenaar. Hij wil de geschiedenis vooral levend maken. „Een soort Anne Frankhuis", vergelijkt hij, „maar dan anders. Je loopt als het ware door het leven van het gezin Hornemann heen en beleeft hun verhaal. Een ontmoetingsplek waar bijvoorbeeld scholieren de geschiedenis van de broertjes kunnen ervaren door middel van educatieve programma's. Maar ook jij en ik kunnen daarnaartoe, het huis is voor iedereen toegankelijk. Een plek met wisselende tentoonstellingen over de gruwelijkheden van de Tweede Wereldoorlog, zeker ook gezien in de context van de 21e eeuw. Zo wordt het verhaal ook levend gehouden."
Om zijn plannen te verwezenlijken is een stichting opgericht. Het bestuur wordt gevormd door Bernard Gosselink (voorzitter), Ted Rooijakkers (secretaris) en Herman Eij (penningmeester). „Het plantsoen dat naar Edo en Lex Hornemann is genoemd, is praktisch mijn achtertuin", zegt Bernard. „Het is een indrukwekkend verhaal dat je bij blijft. Ik ben van mening dat we moeten leren van het verleden. Wanneer we vandaag om ons heen kijken, zien we bij de jeugd een hoop frustratie en onbegrip voor elkaar. We moeten alert zijn dat dit niet escaleert. Het is belangrijk de jeugd te informeren en te onderwijzen. Het initiatief van Martijn kan daaraan bijdragen."

Martijn is gestart met zijn zoektocht naar mogelijkmakers. „Ik ben slechts uitvoerend producent", verklaart hij zijn rol. „Ik zoek steun. Geld natuurlijk, maar ook van mensen. Mensen openen deuren."
Hardop dromen, noemt hij de status van zijn ambities nu. „Ik ben ook een dromer. Maar het is wel een realistische droom. Die elke dag meer vorm krijgt." En met een hoog idealistisch gehalte. „Ik wil mensen wakker schudden. Kinderen bewust maken. Dit was vroeger, maar het speelt nu ook. Iedereen kent wel de familieverhalen, van opa die in het verzet zat. Ik vertel wáárom opa in het verzet zat."

De familie van zijn vaders kant is van joodse komaf. Zelf is Martijn katholiek gedoopt. ,,Mijn joodse opa was gemengd gehuwd. Daar stopt het joodse geloof in de familielijn. Mijn vader en zijn broers hebben zich in 1939 katholiek laten dopen. Dat was na de Kristallnacht (in 1938) in Duitsland. Juist in de tijd van mijn jeugd werd er weinig over de oorlog gesproken. Ik kende de oorlog vooral van films.
Het gezin van mijn opa woonde in de Frankrijkstraat. Maar opa zat ondergedoken bij een slager een kilometer verderop. Heel af en toe liep hij door de straat om een glimp op te vangen van zijn kinderen. Zij mochten alleen kijken, hun reactie zou hem kunnen verraden.
Ook over mijn achterneefjes werd niet veel gesproken. Het ging bij mij pas echt leven toen het Van Maerlant het plantsoen adopteerde. Hier staat een monument waar de school elk jaar de moord herdenkt. In 2018 bezochten leerlingen het schoolgebouw aan de Bullenhuser Damm in Hamburg waar Edo en Lexje destijds het leven lieten. Via het contact met het Van Maerlant ontmoette ik Lout Donders, een journalist die al dertig jaar betrokken was bij deze geschiedenis. Hij was bezig met het schrijven van een boek over mijn neefjes. Daarna kwam ik in contact met Deborah Lens van de Stichting Nadeoorlog. Zij bemiddelt tussen scholen en nabestaanden om het verhaal van de holocaust op scholen verteld te krijgen.
Onder leiding van de Eindhovense regisseur Sara-Joan van der Kallen is de geschiedenis van Edo en Lexje Hornemann een pakkend en indringend verhaal geworden. Het decor, ontworpen door mijzelf, ondersteunt het geheel. Zo is het balletje gaan rollen en sta ik inmiddels voor kinderen van groep acht of voor klassen in het voortgezet onderwijs. Twee tot vier dagen in de week. Catherine Keijl bijvoorbeeld doet dit ook."

Martijn vindt zijn verhaal zéér actueel. „Het Huis kan symbool staan voor de vrijheid die wij hebben, maar ook voor de tirannie in onze tijd. Wereldwijd. Het is heel dichtbij. Als ik om me heen zie hoe weinig respect mensen nog hebben voor elkaar of elkaars mening… En het is ook allemaal niet zo heel lang geleden gebeurd.

Daar is wel discussie over in de klas. Dan opeens zeg ik: ‘Iedereen met blond haar gaat nu in de hoek zitten. En stil. Niet praten, niet bewegen’. Dan schrikken ze zich rot. Maar ja, dat is wel een manier om het gevoel van onderwerping, en geen regie meer hebben over je eigen leven, over te brengen. Vrijheid is niet vanzelfsprekend.

Daarom ik wil kinderen bewust maken dat een oorlog zoals 80-75 jaar geleden nooit meer mag gebeuren. En met de komst van een Hornemann Huis hoop ik deze gedachte fysiek te maken. Ik denk dat Eindhoven hier, 76 jaar na de oorlog, ook aan toe is.”

EEN KLEINE GESCHIEDENIS VAN EDO EN LEXJE HORNEMANN

Edo en Lexje Hornemann zijn respectievelijk zeven en drie jaar wanneer de Duitsers op 10 mei 1940 Nederland binnenvallen. Vader Flip werkt bij Philips, moeder Bets is huisvrouw. De eerste oorlogsjaren verlopen relatief rustig totdat in mei 1942 alle joden van zes jaar en ouder een gele ster moeten dragen. Joodse kinderen mogen niet meer met hun schoolkameraadjes of buurtgenootjes spelen. Ook de omgeving wordt verboden gebied. Eind van dat jaar moet het gezin Hornemann het huis op de Staringstraat verlaten.

In 1943 duikt moeder Bets met de kinderen onder op het platteland. Het wordt te gevaarlijk op straat. De Duitsers houden razzia’s en pakken joden op. Vader Flip wordt gedeporteerd naar Kamp Vught waar hij in een fabriek van Philips gaat werken.
In de loop van het jaar keert Bets terug naar Eindhoven met Edo en Lex. Omdat ze haar man mist, en in vertrouwen dat ze goed zullen worden behandeld, meldt ze zich vrijwillig bij Kamp Vught. Flip ziet zijn vrouw en kinderen maar twee keer.

In juni 1944, wanneer de geallieerden zijn begonnen met de bevrijding van Europa, wordt het gezin op transport gezet naar Kamp Westerbork. Daar stappen ze over in een andere goederenwagon, met als bestemming Auschwitz. Vader Flip gaat naar Langen-Bilau om voor Telefunken te gaan werken. Bets, Edo en Lex worden direct na aankomst naar de douches geleid. Tot hun opluchting komt er warm water uit in plaats van gas.
Op 18 september 1944 wordt Eindhoven bevrijd. Moeder Bets overlijdt in Auschwitz aan buiktyfus, 36 jaar oud. De kinderen zwerven door het kamp. In november 1944 worden Edo en Lex samen met achttien andere kinderen met de trein naar Kamp Neuengamme gebracht. Daar worden ze onderworpen aan medische proeven. Vader Flip ondertussen overlijdt onderweg in een goederenwagon aan ondervoeding en de ontberingen van de strenge winter op een transport naar een ander concentratiekamp. Hij is 45 jaar.

Op 20 april 1945, de 56e verjaardag van de Duitse leider Adolf Hitler, worden de doodzieke Edo en Lex samen met de achttien andere kinderen in een vrachtauto naar een kapot geschoten schoolgebouw op de Bullenhuser Damm in Hamburg gebracht. Om de sporen van de medische proeven uit te wissen, worden ze daar verdoofd met morfine en een voor een door SS’ers opgehangen. De volgende dag worden hun lichamen afgevoerd en verbrand. Edo was twaalf jaar, Lex bijna negen.

Een Deense dokter, die ook was geïnterneerd, rapporteert hierover na de oorlog aan het Deense Rode Kruis. De betrokken Duitse militairen en artsen ontlopen hun straf niet.

Voor meer informatie zie **hethornemannhuis.nl**

EDO, FLIP EN LEXJE HORNEMANN

HET HUIS VAN HET GEZIN HORNEMANN IN DE STARINGSTRAAT